

Smlouva mezi Českou republikou a Běloruskou republikou o důchodovém zabezpečení

Smlouva mezi Českou republikou a Běloruskou republikou o důchodovém zabezpečení, podepsaná dne 14. 3. 2018 (dále jen „Smlouva“) **vstoupila v platnost dne 1. 10. 2019.** K její aplikaci byl sjednán prováděcí dokument – **Správní ujednání** o používání Smlouvy, které vstoupilo v platnost rovněž dne 1. 10. 2019 (spolu se Smlouvou). Oba smluvní dokumenty (Smlouva a Správní ujednání) jsou publikovány ve Sbírce mezinárodních smluv ČR pod č. 47/2019 Sb. m. s. a č. 48/2019 Sb. m. s.

Mezi ČR a Běloruskem byla po zániku Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) dne 26. 12. 1991 v platnosti Dohoda mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o sociálním zabezpečení ze dne 2. 12. 1959 (vyhlášena pod č. 116/1960 Sb.; dále jen „Dohoda“). Dohoda byla smlouvou tzv. teritoriálního typu, podle které dávky přiznával vždy stát trvalého pobytu žadatele a to nejenom za vlastní doby zaměstnání (pojištění), ale i za doby zaměstnání druhého smluvního státu. Dne 25. 11. 2002 vstoupil v platnost Protokol mezi Českou republikou a Běloruskou republikou o úpravě právního nástupnictví (sukcese) ohledně mezinárodních smluv uzavřených právními předchůdci těchto států. Z Protokolu, který nebyl publikován ve Sbírce mezinárodních smluv, vyplývalo, že Dohoda dnem 25. 11. 2002 pozbyla platnosti ve vztahu vůči Bělorusku. Podle nálezu Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 420/09 ze dne 3. 6. 2009 je však nutno Dohodu považovat za platnou až do doby publikace sdělení o ukončení její platnosti ve Sbírce mezinárodních smluv. K publikaci došlo ve vztahu k Bělorusku sdělením č. 79/2009 Sb. m. s. **dne 23. 9. 2009.** Od uvedeného data až do 30. 9. 2019 byl v oblasti sociálního zabezpečení mezi ČR a Běloruskem tzv. bezesmluvní stav, což znamenalo, že oba státy v uvedeném období posuzovaly nároky na dávky důchodového (a nemocenského) pojištění a podmínky pro jejich výplatu podle vnitrostátních předpisů a nemohla již být aplikována Dohoda, včetně ustanovení týkajících se zhodnocení dob pojištění a uznávání dokladů.

Smlouva je standardní smlouvou proporcionálního typu, vycházející ze **4 základních principů**, které jsou obvyklé v moderních sociálních smlouvách i v koordinačních nařízeních Evropské unie a jimiž jsou:

- rovnost zacházení se státními příslušníky smluvních států,
- příslušnost k pojištění ve státě zaměstnání s přesně vymezenými výjimkami,
- sčítání dob pojištění získaných v obou státech pro vznik nároku na dávky (důchod),
- výplata dávek (důchodů) do druhého smluvního státu.

Osobní a věcný rozsah Smlouvy

Smlouva se vztahuje **bez ohledu na občanství na všechny osoby, které podléhají nebo podléhaly právním předpisům jednoho nebo obou smluvních států**, a také na další osoby, které od těchto osob odvozují svá práva.

Smlouva standardním způsobem upravuje stanovení příslušnosti k právním předpisům, tj. skutečnost, kterým právním předpisům (kterého smluvního státu) bude výdělečně činná osoba krytá Smlouvou podléhat a v jakém státě bude platit pojistné. Tím, že vymezuje **základní pravidlo lex loci laboris (pojištění podle místa výkonu práce)**, zabraňuje vyloučení osoby z pojištění, anebo případnému dvojímu pojištění ze stejné pracovní činnosti.

Stanoví také pravidla pro tzv. vyslané pracovníky, kteří podléhají právním předpisům vysílajícího státu, pokud doba jejich vyslání nepřekročí 2 roky. Umožňuje i odchylky (výjimky) z pravidla pojištění podle místa výkonu práce a pravomoc v povolování výjimek svěřuje příslušným úřadům (ministerstvům), příp. určeným orgánům smluvních stran (kompetentním institucím).

Věcný rozsah Smlouvy je omezený, neboť pokrývá pouze **dávky důchodového pojištění, tj. v České republice starobní, invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí důchody, v Běloruské republice tzv. pracovní důchody, tj. důchody starobní, za výsluhu let, invalidní a při ztrátě živitele. Smlouva se vztahuje také na právní předpisy obou smluvních států upravující placení pojistného.** Smlouva se nevztahuje na nemocenské pojištění, na dávky při pracovních úrazech a nemocech z povolání, na dávky v nezaměstnanosti ani na zdravotní pojištění.

Formuláře

Pro provádění Smlouvy smluvní strany navrhly a vzájemně odsouhlasily bilaterální dvojjazyčné česko – ruské formuláře. Každá smluvní strana používá vlastní sadu 6 formulářů označených CZ/BY, resp. BY/CZ, které vychází z podoby používané v Evropské unii a kromě žádosti o důchod (CZ/BY 202 a BY/CZ 202) jsou všechny zrcadlové. Na návrh běloruské strany byl sjednán mezi ČSSZ a Ministerstvem práce a sociální ochrany Běloruské republiky Protokol o schválení formulářů nezbytných k provádění Smlouvy.

Potvrzování příslušnosti k právním předpisům

Smlouva stanoví, že osoby výdělečně činné (zaměstnanci i osoby samostatně výdělečně činné - OSVČ) podléhají právním předpisům smluvní strany, na jejímž území výdělečnou činnost (zaměstnání anebo samostatnou výdělečnou činnost) vykonávají, bez ohledu na místo jejich bydliště (**lex loci laboris**). Toto základní pravidlo se nepoužije zejména u tzv. vyslaných pracovníků, tj. osob zaměstnaných na území jednoho smluvního státu, které jsou dočasně vyslány svým zaměstnavatelem se sídlem na území tohoto státu k provedení určité práce ve prospěch vysílajícího zaměstnavatele na území druhého smluvního státu. Tito vyslaní pracovníci budou nadále podléhat právním předpisům o sociálním zabezpečení prvního smluvního státu za předpokladu, že doba vyslání nepřesahuje 2 roky. Pravidlem pojištění podle místa výkonu práce se neřídí ani další kategorie osob, jako jsou diplomaté, členové posádky námořních lodí, osoby pracující v letecké, železniční nebo automobilové mezinárodní dopravě, státní úředníci a osoby jim postavené na roveň a jejich pojištění je stanoveno přímo Smlouvou.

V případě vyslání zaměstnance z ČR do Běloruska se pro osvědčení skutečnosti, že vyslaný zaměstnanec podléhá i nadále právním předpisům ČR jako vysílajícího státu, používá:

- formulář CZ/BY 101 - „Potvrzení o příslušnosti k právním předpisům“.

O vystavení tohoto formuláře se žádá prostřednictvím tiskopisu ČSSZ „Společná žádost zaměstnance a zaměstnavatele o vystavení potvrzení o příslušnosti k právním předpisům sociálního zabezpečení“, který je k dispozici na webových stránkách ČSSZ, konkrétně na ePortálu ČSSZ, ve skupině tiskopisů označené „Mezinárodní smlouvy – Určení státu pojištění“. Žádost se předkládá místně příslušné OSSZ/v Praze PSSZ/v Brně MSSZ (dále jen „OSSZ“).

Smlouva dále umožňuje příslušným úřadům nebo institucím obou smluvních stran po vzájemné dohodě stanovit **výjimky** z ustanovení o příslušnosti k právním předpisům, a to na základě společné žádosti zaměstnance a zaměstnavatele nebo žádosti OSVČ. Ke schválení

výjimky je na české straně příslušná ČSSZ a na běloruské straně Ministerstvo práce a sociální ochrany. O povolení výjimky z příslušnosti k běloruským právním předpisům se žádá prostřednictvím tiskopisu ČSSZ „Společná žádost zaměstnance a zaměstnavatele o vystavení potvrzení o příslušnosti k právním předpisům sociálního zabezpečení“ nebo tiskopisem „Žádost OSVC o vystavení potvrzení o příslušnosti k právním předpisům sociálního zabezpečení“. Žádost se předkládá místně příslušné OSSZ, která ji po provedení všech potřebných administrativních úkonů postoupí ústředí ČSSZ k vyřízení.

Důchodové pojištění

V oblasti důchodového pojištění Smlouva zaručuje vzájemnou výplatu důchodů mezi smluvními státy bez administrativních srážek anebo krácení. Smlouva zakotvuje standardní princip sčítání dob pojištění pro vznik nároku na důchod a jeho přiznání a stanoví, že výsledná výše důchodu odpovídá době pojištění získané podle právních předpisů daného smluvního státu (**princip proporcionality**) - viz i dále.

Získá-li osoba celou dobu pojištění potřebnou pro vznik nároku na důchod v jednom ze smluvních států, vypočte jí tento stát důchod výhradně podle svých právních předpisů (**tzv. plný „solo“ důchod**). Obě strany provedou i v tomto případě srovnávací výpočet tzv. dílčího důchodu, který by pojištěnci náležel podle Smlouvy, a přiznají mu vyšší z těchto důchodů.

V případě, že doba pojištění získaná podle právních předpisů jednoho smluvního státu nebude dostačující pro vznik nároku na důchod, budou se brát pro nárok v úvahu i doby pojištění, které osoba získala ve druhém smluvním státě (**princip sčítání dob pojištění**), za předpokladu, že se tyto doby časově nepřekrývají. Každý ze smluvních států poté přizná a bude vyplácet důchod ve výši odpovídající době pojištění získané na jeho území (**tzv. dílčí důchod**). Nedorahuje-li doba pojištění v jednom smluvním státě alespoň 12 měsíců a nevznikne-li na základě takto krátké doby pojištění nárok na důchod výhradně podle jeho právních předpisů, potom tento stát důchod nepřizná.

Pro stanovení nároku na důchod se přihledne i k dobám pojištění získaným podle právních předpisů obou smluvních států před vstupem Smlouvy v platnost, tj. do 30. 9. 2019.

Podání žádosti o důchod podle Smlouvy

I. Žádost o důchod z Běloruska podaná žadatelem s bydlištěm v České republice

Žádost o běloruský starobní a invalidní důchod, důchod za výsluhu let a důchod při ztrátě živitele je možné podat přímo v ČR, prostřednictvím místně příslušné OSSZ. Žádost se podává na formuláři **BY/CZ 202 „Žádost o důchod z Běloruské republiky“**. Žadatel by měl předložit, kromě standardních dokladů vyžadovaných při sepisování žádosti výhradně z českého důchodového pojištění, též doklady, které osvědčují dobu zaměstnání (pojištění) v Bělorusku, a to v originále, anebo v ověřené kopii. Doby pojištění získané v Bělorusku se zpravidla prokazují pracovní knížkou. Nemá-li ji žadatel k dispozici, vyplní doby pojištění získané v Bělorusku přímo do formuláře **BY/CZ 202**. Formulář žádosti spolu s připojenými doklady OSSZ postoupí ČSSZ v Praze, která zajistí vyhotovení potvrzení o dobách pojištění v ČR na formuláři CZ/BY 205, případně provede další administrativní úkony a opatření a odešle žádost spolu s potřebnými doklady k posouzení a vyřízení běloruskému nositeli pojištění – Fondu sociální ochrany obyvatelstva Ministerstva práce a sociální ochrany Běloruské republiky. O vyřízení žádosti o důchod z Běloruska bude žadatel vyrozuměn rozhodnutím územního orgánu běloruského úřadu práce, zaměstnanosti a sociální ochrany, který je ve smyslu Správního ujednání kompetentní institucí pro přiznávání a výplatu pracovních důchodů, a rozhodnutí bude doručeno na adresu žadatele uvedenou v žádosti.

V případě, že žadatel podá žádost pouze o český důchod (o důchod z Běloruska nežádá např. z důvodu, že jej již pobírá), vyplní žadatel kromě žádosti o český důchod také formulář CZ/BY 207 „Prohlášení týkající se historie pojištění (zaměstnání a jiné činnosti) osoby“, ve kterém uvede, jaké doby pojištění v Bělorusku získal. Tento formulář ČSSZ zašle běloruskému nositeli pojištění a požádá jej, aby na jeho základě potvrdil doby pojištění získané v Bělorusku, které jsou potřebné pro výpočet českého důchodu podle Smlouvy.

II. Žádost o důchod z České republiky podaná žadatelem s bydlištěm v Bělorusku

Žádost o český důchod je možné podat přímo v Bělorusku na formuláři **CZ/BY 202 „Žádost o důchod z České republiky“** u běloruského nositele pojištění, kterým je místně příslušný územní orgán úřadu práce, zaměstnanosti a sociální ochrany, který dále vystaví potvrzení o době pojištění v Bělorusku na formuláři BY/CZ 205 a zašle oba formuláře s případnými dalšími doklady Fondu sociální ochrany obyvatelstva Ministerstva práce a sociální ochrany Běloruské republiky, který zajistí další potřebné administrativní úkony a postoupí žádost ČSSZ k vyřízení. Formulář **CZ/BY 202 „Žádost o důchod z České republiky“** by měl být dostupný na webových stránkách Fondu sociální ochrany obyvatelstva Ministerstva práce a sociální ochrany Běloruské republiky a rovněž na ePortálu ČSSZ, ve skupině tiskopisů označené „Mezinárodní smlouvy – Důchodové pojištění“.

Výplata důchodů

Smlouva stanoví, že vzájemná výplata důchodů mezi smluvními státy se uskutečňuje přímo oprávněným osobám a to v EUR. Klientům s bydlištěm v Bělorusku může být český důchod, jak je to obvyklé i u jiných smluv, vyplácen:

- a) na účet příjemce vedený u banky v cizině (v Bělorusku),
- b) na účet příjemce nebo jeho manžela/ky vedený u banky v ČR v české měně (Kč).

Výplata důchodu z ČR do Běloruska se bude provádět vždy po předchozím zaslání tiskopisu **„Potvrzení o žití“**, který musí být vlastnoručně podepsán poživitelem důchodu (nebo jeho opatrovníkem), opatřen datem a vlastnoruční podpis musí být úředně ověřen úřadem, který je k tomu zmocněn podle běloruských právních předpisů, příp. českým zastupitelským úřadem v Bělorusku, anebo územním orgánem běloruského nositele pojištění (Úřad práce, zaměstnanosti a sociální ochrany, příp. Fond sociální ochrany obyvatelstva Ministerstva práce a sociální ochrany Běloruské republiky).

Kontakty na kompetentní instituce a styčná místa

V České republice

Česká správa sociálního zabezpečení

Křížová 25
225 08 Praha 5
Česká republika
www.cssz.cz

- pro dávky důchodového pojištění (starobní, invalidní, vdovský, vdovecký a sirotčí důchod;
- pro placení příspěvků na sociální zabezpečení.

V Běloruské republice

Fond sociální ochrany obyvatelstva Ministerstva práce a sociální ochrany Běloruské republiky

Фонд социальной защиты населения Министерства труда и социальной защиты Республики Беларусь

(Fond Social'noi Zashchity Naselenija Ministerstva Truda I Social'noi Zashchity Respubliky Belarus)

220029, г. Минск, ул. Чичерина, 21

(Chycheryna 21, Minsk, Bělorusko)

<https://www.ssf.gov.by/ru>

email: fsp@ssf.gov.by

- pro placení příspěvků na povinné státní sociální pojištění, financování vyplácení pracovních důchodů a vyplácení důchodů mimo Běloruskou republiku.

Územní orgány úřadu práce, zaměstnanosti a sociální ochrany Běloruské republiky

- pro přiznávání a výplatu pracovních důchodů (důchod starobní a invalidní, důchod za výsluhu let a důchod při ztrátě živitele).